

Kirken har altid kritiseret det rå marked

AF CHRISTIAN BIRK

30. januar 2014 00:01

Kirkens kritik af kapitalismen går helt tilbage til oldkirken. Tegning: Morten Voigt

Paven har siden sin tiltrædelse rettet stor kritik mod det økonomiske system, som vi kender det i dag. Han er dog ikke den eneste fra kirkens side, der har udtrykt skepsis over for det rå marked. I virkeligheden går kritikken helt tilbage til oldkirken

Vi lever i en tid, hvor man forguder penge i et umenneskeligt økonomisk diktatur.

Ordene er pave Frans, og det er ikke den eneste kritiske sætning, han har fremsat om nutidens økonomiske forhold og kapitalismen. Særligt den ulige fordeling af verdens rigdomme har gjort paven harm, for økonomisk

ulighed fører til vold, har det lydt. Derfor har han opfordret til en fuldstændig nytænkning af den globale finansielle struktur.

Reaktionen fra de konservative kredse har været hurtig og skarp: Paven må være marxist.

Den kirkelige kritik af kapitalismen er imidlertid ikke ny. Hele den asketiske bevægelse i oldkirken var et opgør med at tage til sig, forklarer Niels Henrik Gregersen, professor på afdeling for systematisk teologi ved Københavns Universitet.

Der var en meget stærk kritik af de rige, når man eksempelvis talte om, at marken skulle rives let, for så kunne også de fattige blive mætte, og at bonden skulle være opmærksom på, at hans sjæl ikke blev taget fra ham, når han konstant byggede til.

Tankegangen byggede på Jesu forkyndelse, der ofte afslørede misforholdet mellem de fattiges og de velhavendes interesser og indeholdt en kritik af grådighed og magtbegær.

LÆS OGSÅ: Kronik: Integration i folk og kirke

Det var sværere for en rig at komme i Guds rige, end det var for en kamel at komme igennem et nåleøje, siger Niels Henrik Gregersen.

Også hos Luther var der opmærksomhed på forholdet mellem rige og fattige. Hans opfattelse af etik og økonomi havde ikke meget tilfælles med kapitalismens dna. Spørgsmål om penge skulle ifølge Luther ikke afgøres af markedet og menneskets behov, men af, hvad der var Guds vilje. Luther levede dog også i et andet og mere enhedsorienteret samfund, i feudalismens tidsalder, hvor der var nærhed mellem husbonden og husfoldet.

Luther var imod, at man skaffede sig rigdom på anden måde end ved ærligt arbejde. Det samme var tilfældet med at tage renter, som han opfattede

som en bestjæling af næsten, siger Niels Henrik Gregersen.

En af pionererne i den danske kirkekritik af kapitalismen var Sjællands biskop mellem 1854 og 1884, Hans Lassen Martensen. Martensen var ikke socialist, men hans indgang til problematikken var i særdeleshed arbejderens vilkår. Det var ifølge Martensen vigtigt, at staten greb ind og beskyttede arbejderne, men det var også essentielt, at kirken tog sin opgave som en institution, der repræsenterede barmhjertigheden, alvorligt.

Seks år efter Martensens død i 1890, opstod Kirkefondet i København. Missionen var at gøre kirken mere tilgængelig i befolkningen, og målet skulle nås ved at bygge kirker, opbygge menighedsliv og ansætte præster i København, der på det tidspunkt voksede med stor hastighed. Men der var også et mindre officielt og mere politisk formål med etableringen af kirkerne, fortæller Niels Henrik Gregersen. Der var tale om at gøre Københavns befolkning til myndige mennesker.

Der var en klar social dagsorden og en meget stærk diakonal profil. Det var en tydelig håndsrækning til de mennesker, der ikke kunne klare sig selv. Blandt andet de arbejdere, der sloges med alkohol. Det er heller ikke tilfældigt, at Blå Kors og Kirkens Korshær blev grundlagt omkring århundredeskiftet.

I forlængelse af den stigende politiske bevidsthed om socialt udsatte begyndte de første knopskud til udformningen af velfærdsstaten at skyde op, og med det ændrede kirkens rolle i Danmark sig fra at være en institution med fokus på barmhjertighed til i stigende grad at arbejde med en rettighedsbaseret tilgang. I følgeskab med først Louis Pio, grundlægger af arbejderbevægelsen i Danmark med et kristent menneskesyn, og Julius Bomholt, kulturminister for Socialdemokratiet, kunne kirken nå til enighed med Socialdemokratiet om vilkårene for de svageste, men socialistisk eller marxistisk blev den etablerede kirke dog aldrig.

Og tager man udgangspunkt i filosofen Karl Marx og et af hans mest berømte citater, religion er opium for folket, signalerer det da også en vis form for afstandtagen til kirken. For Karl Marx var religion en slags

virkelighedsflugt, drømme og fantasier og et redskab i magthavernes hænder til at aflede opmærksomheden fra de elendige vilkår, som arbejderne havde. Karl Marx idé var, at religionerne langsomt ville opløse sig selv, når først samfundet udviklede sig, og levestandarden steg.

Trods grundlæggelsen af bevægelsen Kristne for socialisme i 1968, hvis vigtigste aktivitet var afholdelse af årlige ø-lejre, har kirkens kritik af kapitalismen da også grundlæggende handlet mere om spiritualitet end udskiftning og omvæltning af økonomiske strukturer, siger Peter Lodberg, lektor på institut for kultur og samfund ved Aarhus Universitet.

Martensens kapitalismekritik var mere et udtryk for, at mennesket skal leve i overensstemmelse med skaberens vilje, for der skulle være plads til at arbejde med barmhjertighed og ikke kun tænke i økonomiske gevinster.

I det hele taget har den kirkelige kritik af kapitalismen i højere grad været funderet omkring det åndelige, forklarer filosof Anders Fogh Jensen.

Kirkens kritik er en ekstern kritik af, hvad vi i dag ville kalde forbrugerisme: at forbruget afleder folk fra det væsentlige, Gud, tro og næsten, fordi kapitalismen bilder os ind, at vi falder til ro igennem forbruget der så igen og igen skal fornyes. Hvis vi forstår dette som konsum, ja så har det en historie, der er lige så lang som askesens, og det vil sige tilbage før Kristus. Det er altså det, at forbruget har en forblændelse over sig, der er det kritiske, siger Anders Fogh Jensen og fortsætter:

Marxismen er mere en intern kritik, der beskriver, hvorledes der er modsætninger i kapitalismen. Når et menneske sælger sin arbejdskraft for at få mere frihed, udhuler han i virkeligheden sin frihed, fordi det, han producerer, forsvinder mere og mere for ham. Dette skyldes en fremmedgørelse, der er del af varegørelsen af arbejdet.

Det, som kirken og marxismen ikke kan blive enige om, er, hvordan man ændrer menneskets vilkår til det bedre, lyder det fra Anders Fogh Jensen.

Hvor kirken vil vende mennesket mod det bedre i mennesket ved at påvirke

hvert enkelt menneske, vil marxismen vende de ydre forhold, således at mennesket som samfundsvæsen bliver ændret. Hvor det første er at leve med vilkåret, fristelsen for afledning, der nu har taget forbrugets og ikke Djævelens form, mener marxismen at ville ændre det, den mener er det samfundsmæssige vilkår for et godt liv.

Der, hvor marxismen og kirken kan mødes, er i modstanden mod varegørelsen af både ting og mennesker.

Det, den gør, er at skabe varegørelsesrelationer mellem mennesker. Det betyder en degradering af det menneskelige, som kirken og marxismen kan være enige om.

I Latinamerika opstod der i 1960erne med befrielses-teologien et katolsk bud på at forene teologi og social aktivisme med inspiration fra marxismen. Befrielsesteologien opstod i et Latinamerika hårdt mærket af militære diktaturer og industrialiseringen, og blikket var stift rettet mod undertrykkelsen af de fattige. For ifølge befrielses-teologien er undertrykkelsen et tegn på menneskets syndighed.

Befrielsesteologien knytter sig til socialvidenskaben, marxismen og de økonomiske teoretikere. Det er dens indgang til at analysere det samfund, den er en del af, siger Peter Lodberg.

Analysen går på, at samfundet består af undertrykkere og undertrykte. Dem i centrum, magthaverne, og dem i periferien, borgerne. Ud fra befrielsesteologien skal historien forstås med de fattiges perspektiv, og frelsen består i, at de fattige rejser sig og tager fat i rigdommen. En treledet overskrift, der går fra at se og vurdere og til at handle og kæmpe imod uretfærdigheden.

Når der sker en udskiftning i den sociale rangorden, er det ifølge befrielsesteologien et tegn på, at Guds rige er nær, siger Peter Lodberg.

Principperne for befrielsesteologien blev nedskrevet i Gustavo Gutierrez værk *Teología de la liberación (Befrielsesteologi)* fra 1971. Gutierrez er en

peruviansk teolog og munk, og i bogen tog han afstand fra kolonialismen, som ifølge ham har skabt og opretholdt undertrykkelsen af de fattige lande. Han argumenterede derfor for, at den fattige del af befolkningen tog kampen op imod undertrykkerne, og at de bredeste skuldre tog sig af en større del af den samlede vægt.

De skulle kæmpe mod den sociale uretfærdighed, enten i form af direkte militær modstand mod diktatorer eller ved at lave sociale foranstaltninger i for eksempel favelaer (slumkvarterer, red.), skoler, eller ved at sørge for vand og elektricitet i fattige områder. Det er selvorganisering på det lokale plan, en måde at se på samfundet nedefra, siger Peter Lodberg.

Befrielsesteologien var udover socialvidenskaben og marxismen inspireret af den danske højskole og andelsbevægelse, fordi det ifølge bevægelsen var den måde, Danmark var kommet ud af fattigdommen på. Derfor besøgte især filippinske befrielsesteologer danske folkehøjskoler i 1980erne. De var blevet inviteret til Danmark af blandt andet Silkeborg Højskole, hvor de lærte om Grundtvigs tanker og om sammenhængen mellem skolesyn, menneskesyn og samfundssyn.

Den etablerede katolske kirke har dog ikke været udelt begejstret for befrielsesteologien. I begyndelsen af 1980erne begyndte Joseph Ratzinger, der på det tidspunkt var kardinal for den katolske kirke og siden blev pave Benedict XVI, en sag mod den brasilianske befrielsesteolog Leonardo Boff.

Kritikken gik på, at Leonardo Boff og befrielsesteologien ikke benyttede sig af katolsk lære, men sekulære metoder med inspiration fra Karl Marx og videnskaben. Den konfrontatoriske tilgang til teologien var heller ikke populær i den etablerede katolske kirke. Endelig var idéen om en kirke, der starter med lægfolket, ikke forenelig med den katolske kirkes historie, mente Joseph Ratzinger, der dog også roste befrielsesteologien for dens stærke vægt på retfærdighed.

Leonardo Boff vendte om på den hierarkiske forståelse, man kender fra den katolske kirke, med sine skrivelser om, at der kunne holdes gudstjenester uden gejstlige medvirkende. Det så Joseph Ratzinger som en trussel mod

biskoppernes og pavens selvforståelse.

Befrielsesteologien findes stadig i dag, men har ikke den samme styrke som for årtier tilbage. Da det kom til stykket, kunne tilhængerne nemlig ikke levere den forandring, som de prædikede og gav forhåbninger for.

Nu ser man så i stedet, at den katolske kirke forsøger at indoptage den sociale kritik sammen med en imødekommenhed over for de pentakostalske bevægelser (pinsebevægelsen, red.), der har udfordret befrielsesteologien, uden at tage de marxistisk inspirerede analyser med sig.

SAGT OM GRÅDIGHED:

"Så gik Jesus ind på tempelpladsen, og han jog alle dem ud, som solgte og købte dér, og han væltede vekselerernes borde og duehandlernes bænke, og han sagde til dem: Der står skrevet: Mit hus skal kaldes et bedehus. Men I gør det til en røverkule."

- Matthæusevangeliet, kapitel 21, vers 12-14

"Vi bør ikke have mere brug for penge i nogen form, end vi har brug for støv. De, der tænker, at det er mere værd, og som er grådige efter penge, eksponerer sig selv for faren ved at blive bedraget af Djævelen."

- Frans af Assisi (1181-1226)

"Langt mere af malmen: så hvid og så rød, fik andre i bjerg, og i bytte, hos danske dog findes det daglige brød ej mindre i fattigmands hytte, og da har i rigdom vi drevet det vidt, når få har for meget og færre for lidt."

- N.F.S. Grundtvig (1783-1872)

Telefon: 33 48 05 00 | Abonnement: 33 48 05 05 |
Annoncer: 33 48 05 00 | Læs mere om [ophavsret](#) og
[persondatapolitik](#) | © 2016 Kristeligt Dagblad,

Vimmelskftet 47, 1161 København K